

HISKI SALOMAA: SIIRTOLAISTEN WOODY GUTHRIE

1900-luvun alkupuoliskolla amerikansuomalaisten ja ajan suomalaisten muusikoiden ja esiintyjien välillä oli vilkas vuorovaikutus. Kuplettimiehet Tatu Pekkarinen ja Afu Tanner kiertelivät Amerikoita. USA:ssa Columbia ja RCA äänittivät suomalaisia esiintyjä ja jakelivat levyjä siirtolaisyleisille. Yksi näistä oli Hiski Salomaa.

Salomaan (alkuperäinen nimi Hiskias Möttö) lapsuutta kuvaa tutkija Juha Niemelä. "Anna Leena Möttö synnytti pojan 17.5.1891, jonka isäksi tiedettiin Anna Leenan sisaren Amandan mies Ananias Romo. Pojalle annettiin nimeksi Hiskias vanhan testamentin kuninkaan mukaisesti." Aluksi Anna Leena asettui poikansa kanssa asumaan sisarensa ja Romon pieneen savupirttiin, Tipsalon torppaan Kangasniemellä.

Siirtolaiseksi lähtenyt Hiski Salomaa oli suosittu haaleissa esiintyjä ja pääsi 1927 levyttämään Columbialle, aluksi pelkän harmonikan säestämänä. Hiskin levytyksissä, kaikkiaan 18 laulua, pääsee selville siirtolaisen elämästä, josta saa myös kuvan esimerkiksi Antti Tuurin kirjasarjan kautta, yleensä humoristisina kuvauksina. Hiskillä oli Vanhan piian polkka, Häät Remulassa ja Dahlmannin paartit kuvaamassa ajan työelämää ja huveja. Varsin aikaisin suomalaisia oli Miamin herrasväille piikomassa, ja suomalaisasutus on ollut alueella siitä asti.

Karrikoidusti tukkijätjän vaeltelua kuvaa Hiskin varsinainen hitti, Lännen lokari. Monista laulukirjoista löytyy siihen sanat, joissa yleensä on muutamia virheitä. "Olen käynynä Piuttissa (Butte, Montana), Luisissa (St. Louis), Retulaatsissa (Red Lodge, Montana), Miiamissa (Miami), laulaa Hiski. Montanan kaupungit ovat kaivosalueilla, joissa oli suomalaisia. Myös Friskossa, Orekonissa ja Palmpiitsillä ainakin Lokari on käynyt.

Suomessa alettiin tuntea Hiski vasta 50-luvulla, kun Pekka Tiilikainen soitti ohjelman tunnussävelenä Lännen lokaria, kunnes radion pääjohtaja Hella Wuolijoki halkaisi levyn ja laitti sen lyhyeseen soittokieltoon. Hiski oli jonkin verran vaurastunut Amerikan vuosillaan ja kierteli Suomessa '52-'53 jenkkiäutollaan. Suomessa Hiskin tiedetään esiintyneen vain kerran vaimon kotipaikkakunnalla Vehmaalla. Sinne ja Hiskin kotiseudulle Kangasniemelle tehtiin useita matkoja.

Siirtolaismusiikkia tutkinut (tutkielma) Juha Niemelä kuvaa Hiskiä vilkkaaksi luonteeltaan. Hiski ja Aini asuivat Michiganin ylänimikkeellä (ainoa alue jossa suomalainen korostus on paikallistenkin puheessa), Rhode Islandissa ja New Yorkissa. Hiski kiersi laajalti esiintymässä suomalaishaaleissa.

Ensimmäisen maailmansodan aikana Hiski oli alle vuoden aseistakieltäytyjänä Calumetin (Michigan) vankilassa. Hiski oli lähinnä työväen aatteen kannattaja ja aatteesta kuullaan lauluissa Vapauden kaiho ja Värssyjä sieltä ja täältä (käsittelee maailman politiikkaa). Hiski kuitenkin kelpasi kaikkien aatesuuntien haaleille esiintymään.

Niemelä kertoo: "Vaikka Hiski esiintyi Amerikassa runsaasti (työväenliitto) IWW:n tilaisuuksissa ja oli myös tämän järjestön jäsen, tuntuivat suomalaisen ammattiyhdistysväen keskuudessa esiintyneet riitaisuudet kiusanneet Hiskiä siinä määrin, että hän kotimaassa mieluiten vältteli tätä keskustelunaihetta. Hiski arvosti politiikassa eniten rauhan säilymistä. Niinpä USA:n hallituksisat hän kiitteli republikaaneja, joiden aikana ei tällöin käyty sotia."

Hiskin haikeimpia lauluja ovat Talvella maa on valkoinen sekä Taattoni maja, jotka käsittelevät siirtolaisen ja reissumiehen kaipuuta sekä samalla ankeita oloja kotikylässä. Hiski itse lähti USA:han 17 vuotiaana hänen äitinsä kuoltua. Niemelä kuvaa nuorukaisen vaikeuksia päästä maahan reissulla. "Kangasniemeltä lähti syksyllä 1909 kohti lännen kultamaita monta matkaajaa, heidän joukossaan Hiskias. Matka sujui rattaosasti tutussa seurassa ensin hevoskyydillä Mikkeliin ja sieltä junalla Turkuun, missä sisämaan asukkaille ensimmäinen jännittävä kokemus oli oikean valtamerilaivan näkeminen. Taisipa monelle tulla koti-ikäväkin pahoinvoinnin yllätessä Arcturus-laivan keinuessa myrskyisen meren yli Englantiin. Hiskin matka oli katketa jo Hulliin, missä viranomaiset yrittivät kääntää hänet takaisin, epäillen heiveröisen näköisen nuorukaisen työkuntoisuutta. Vasta matkatoverien itsepintaiset suosittelut saivat viranomaiset vakuuttuneeksi Hiskin räätälintaidoista, ja niin matka sai jatkaa edelleen junalla Liverpooliin ja siellä todelliseen valtamerenjättiläiskyntäjään, Majestic-alukseen. Amerikassa Hiski jatkoi räätälintyötään ensin muiden palveluksessa, perustaen vasta 1924 oman räätälinliikkeen, joka työllisti myöhemmin useita ompelijoita. Amerikkalaisille vaikeasti äännettävän ja kirjoitettavan sukunimensä hän muutti Salomaaksi ja avioitui Vehmaalta kotoisin olevan sievän suomalaistytön Aini Saaren kanssa, joka sitten myös toimi räätälinä yhteisessä yrityksessä."

Hiskin musiikkia on vaikea sanoin kuvata, aivan kuin jossain Esa Pakarisen tapauksessa, mutta useimmat sanoitukset olivat onnistuneita, jos sävel ei Lännen lokarin luokkaa ollutkaan. Sävellyksessä Hiski käytti kornetti apunaan. Savolaista lupsakka menoa löytyi, akkojen puheen imitointia ja rempseätä menoa. Toisaalta musiikki ajan suomalaiseen viihteeseen, toisaalta siirtolaisen uuteen maailmaan ja muistoihin, fingliskalla esitetynä.

Hiski ei ehkä erottunut kovinkaan aikalaisista esiintyjistä, mutta juuri Lännen lokarin takia hän on jäänyt suomalaisten mieleen. Pekka Gronow on koonnut Siboneylle Hiski Salomaa kokoelman, jolta löytyy myös neljä muuta esiintyjää, mm. Antti Syrjäniemen Daytonian apinajuttu (tunnettu Tuomari Nurmion versiona).

Hiskin sävelmät: Tiskarin polkka • Askon kolmirivinen • Laulu taiteilijoista • Vanhanpiian polkka • Savonpojan Amerikkaan tulo • Emännät piknekissä • Vapauden kaiho • Elisan valssi • Häät Remulassa • Dahlmannin paartit • Lännen lokari • Talvella maa on valkoinen • Kemppaisen avioelämä • Iitin Tiltu • Auvisen akkahommat • Ryöstöpolkka • Taattoni maja • Värssyjä sieltä ja täältä

Love records/Siboneyn sivuilla on ollut Hiskin kuva ja levyn selostus.

Juha Niemelän tutkimuksista on kenties tulossa julkaisu. Siirtolaisuusinstituutti ilmoittaa seuraavaa: Amerikka on työmaa - Suomi on kotimaa - Amerikansuomalaisten laulujen identiteettikuva 1900-1930-luvulla USA:ssa

Tutkija Juha Niemelä pyrkii Turun yliopiston folkloritiikan laitokselle tekemässään lisensiaattitutkimuksessa kuvaamaan amerikansuomalaisen musiikkiperinteen kehittymistä vuosina 1890-1990. Hänen tarkoituksenaan syventää tutkimusta myöhemmin väitöskirjaksi. Aineisto perustuu pääosin Michiganissa, Minnesotassa, Wisconsinissa sekä Ontariossa Kanadassa tehtyyn keruumatkaan, jolta kertyi musiikkia, haastatteluja, sanoituksia, nuotteja, elämäkertoja ja paikallishistorioita.

Copyright E. Tero Järvi 2001